

rente. Ironiza, mai cu seamă, „adeziunile fierbinți”, frazele bombastice și meșteșugurile menite să disimuleze sărăcia de spirit și incompetența funciară. În relațiile cu semenii săi era însă, blind, tolerant, fără a admite totuși compromisuri cu propria-i demnitate. A fost un prieten bun, un excelent coleg, un soț atent și un părinte devotat.

Perioada de liberalizare de după Revoluție l-a găsit pe deplin pregătit să fie unul dintre cei mai remarcabili artizani ai reinnoirii disciplinei noastre, dar — la fel ca și în cazul altor oameni de excepție cărora un tragic destin le-a răpit șansa de a-și desăvirși opera — timpul nu a mai avut răbdare.

Cel pentru care paradigma „raționalității” a constituit preocuparea cea mai obsedantă și fecundă a operei pe care a edificat-o cu geniu și trudă, avea să se confrunte el însuși cu iraționalitatea unui destin implacabil, care l-a răpit vremelnice dintre noi.

Fie ca timpul să nu aștearnă uitarea peste memorabila imagine a celui care a fost, este și va rămâne cu noi, cu toți aceia care îi aducem astăzi prinosul indureratelor noastre lacrimi de neuitare.

26 sept. 1990

Sorin M. Rădulescu

Idee și formă în activitatea lui Ion Ungureanu

„Trebuie să începem cu clasicii”, a fost propoziția cu care profesorul Ion Ungureanu își începea, în anul 1974, seminarul de istoria sociologiei cu studenții anului I al secției de sociologie a Facultății de Filosofie din București. Ca profesor, ca istoric al sociologiei, ca „expert”, el aprecia că nu poți construi durabil în afara spațiului ideilor de mare relevanță teoretică și ideologică, pentru că — ne spune el — „ideea structurează simultan câmpul empiric și cel al conceptului”; „ea clarifică, organizează, formează”.

Marile idei ale sociologilor clasici ne erau prezentate ca tot atâtea principii raționalizatoare ale realității sociale, astfel că studentul era transportat, în mod miraculos, la acel nivel al existenței sale individuale unde înțelegerea armonizează ființa.

Temperament romantic și formație clasică: așa îl văd pe profesorul Ion Ungureanu. Inventivitatea și energia cu care crea variate perspective de abordare a ideilor, situațiilor, oamenilor, trădau latura artistică a personalității sale. Șlefua cu migală fiecare din întreprinderile sale, fie că era vorba de explicarea unei scheme conceptuale, de sublinierea originalității unei viziuni sau de găsirea expresiei simple, clare și concise care să prindă în formă verbală întreaga amploare a unui principiu. Treisprezece ani mai târziu, în 1987, când lucra încă la cartea „*Idealuri sociale și realități naționale*”, îmi spunea că este chinuit de faptul că nu găsește formele cele mai transparente și sintetice ale gândurilor sale.

Grija pentru formă: disciplina de seminar, corectitudinea notării, politețea modurilor de adresare în relațiile cu studenții. Prima impresie. Nu m-am înșelat. Virtuțile formei le-a decantat cu migala, tenacitatea și speranța alchimistului, și a reușit. Lucrările lui de mai târziu, care-l definesc ca personalitate științifică — apărute după 1986 — dezvăluiesc faptul că în mecanismele sale de gândire și creație, forma joacă un rol nu numai armonizator, dar și germinator. Lucrul acesta apare clar în una din lucrările sale minore — așa o considera profesorul însuși —, nu numai pentru că o scrisese pe nerăsuflăte, din grație, ci pentru că o scrisese pentru „prezentare” nu pentru lămurire. Este vorba despre lucrarea *Noi teorii sociologice, vechi dileme sociologice*, apărută la Editura Politică în anul 1987. Ideea acestei cărți este că noile curente sociologice dominante — neopozitivismul, neoevoluționismul și radicalismul, cu variantele lor — merg dintr-o situație socială globală asemănătoare în multe privințe aceleia de la mijlocul secolului trecut: trebuie să se opteze fie pentru „păstrarea ordinii” ce-și asumă schimbări din interior, fie pentru schimbarea revoluționară. Ne aflăm în fața unei bifurcații cu virtuți puternic discriminatorii astfel că ea poate funcționa drept criteriu de clasificare a curentelor și teoriilor sociologice: conservatoare sau novatoare. Se constituie la nivelul „formal” al lucrării „dualitatea”; ea are valențe statice: mediază diagnosticarea stării de fapt, stabilește configurații. Istoricul sociologiei își propune ceva mai mult: realizarea unei prognoze a evoluției sociologiei occidentale, concomitent cu rafinarea criteriilor de clasificare a teoriilor sociologice. În acest scop urmărește: „constituirea problematicii sau a obiectului de studiu”, metoda investigației sociologice” și „construcția conceptuală” la care adaugă „evaluarea finalității ideologice”. Pentru evidențierea dinamicii producției sociologice, autorul și-a construit o „triadă” a problematicii, metodei și a tipului construcției conceptuale. Cu aceste două instrumente „formale” —

diada și triada — „romanticul” profesor sesiează palpitul vieții lumii teoretice, degajându-structurile expresive. În fața noastră se desfășoară întregul timp al producției sociologice în care, fenomenologic, putem identifica „loesusul” fiecărei teorii. Inventivitatea formal-raționalizatoare de factură clasică a profesorului intervine însă și ne smulge „raptului fenomenologic” prin impunerea unui vector: „evaluarea finalităților”, astfel că eichul cunoașterii se închide, și, în deplină cunoștință și responsabili, alegem „bobul” teoretic germinator: identificăm teoriile ce ne pot orienta spre o lume mai dreaptă.

Orice cititor al operei profesorului, indiferent de interesele cu care se apropie de ea, va remarea pathosul formei. O expresie și mai clară a înclinației spre marile construcții o găsim în lucrarea cea mai importantă a profesorului și istoricului sociologiei românești Ion Ungureanu: *Jăcuhuri sociale și realități naționale*. Aici, rafinamentul formal este remarcabil, iar rezultatele cercetării sint din cele mai însemnate.

Îmi spunea, în primăvara anului 1989, că încearea o trilogie a istoriei sociologiei românești, granițele între părți fiind impuse de marile evenimente istorice — cele două războaie mondiale — sesizate ca dislocări de weltanschauung-uri. Temperamentul său îl făcea să trăiască unitatea între idee și realitatea istorică. Se sesiza pe sine, cu toată modestia, ca pe un spirit capabil să redea înțelegerii noastre străduințele unor serii de personalități de a formula teorii și direcții de evoluție sociale care să asigure progresul națiunii noastre. Prin realizări și prin proiecte, Ion Ungureanu este cuprins în seria românească a spiritelor teoretice în creația cărora inventivitatea și coerența formală nu au doar o valoare estetică sau sistematizatoare, ci sint creative. Mă gândesc la Mihail Dragomirescu, Lucian Blaga, Vasile Pârvan.

În vara anului 1989 profesorul mi-a luminat manuscrisul unei lucrări în care erau analizate cincizeci de paradigme ale sociologiei. În prefața acelei cărți preciza că aceea încercare este rodul unei serii de discuții avute cu studenții săi la seminarii sau întâlniri particulare. În cu prinsul a două pagini, acoperite de o grafie egală, calmă, cu puține reveniri, profesorul făcea mărturisirea că, pentru el munca la catedră îmbracă responsabilitățile unui sacerdotiu. Își pregătea cursurile cu mare atenție, căutând să satisfacă simultan mai multe exigente: claritate, coerență, originalitate. Parcurgea bibliografia magnifică: identifica, analiza, preluera. La fiecare doi ani își revizua cursul. Lucra pe un sistem de fișe care avea la bază indexarea coordonată. Își elaborase un sistem mnemotehnic ce era subordonat unor structuri formale, astfel că în orice discuție putea face trimiteri exacte și complete pe direcția: ideologii, curente, specii teoretice, autor, perioadă de creație a autorului, lucrare. Dar Ion Ungureanu nu avea ambiții de colecționar, avea vocație de arhitect: el a propus mijloace tehnice și ideatice pentru a construi coerența imaginii despre producția sociologică considerată ca tip de activitate socială și intelectuală.

Ion Ungureanu a încercat, prin propriul exemplu, să arate studenților că a fi sociolog este o formulă de viață „vocațională”. Acesta era motivul pentru care el acorda atât de mare atenție formării complexe a studentului. Dorea să continue unele practici pedagogice ale școlii gustiene de sociologie: prin modul în care își desfășura orele de curs și seminar, prin tipul relațiilor pe care le stabilea cu studenții săi și cu absolvenții, prin atenția acordată practicii sociologice a studenților, care era înțeleasă ca experimentare la teren a achizițiilor teoretice dobândite la cursuri și seminarii. Urmărea cu atenție și sprijinea pe acei fești studenți ai săi care decideau nu numai calități intelectuale, dar mai ales care erau gata să renunțe la comoditățile unei vieți profesionale mediocre pentru bucuriile ascetismului unei vieți intelectuale autentice.

Profesorul Ungureanu avea o anumită noblesce a spiritului care-i făcea să fie capabil să identifice filiații, să reconstituie tradiții, să continue tradiții. A reintrodus în circuitul valorilor intelectuale nume și teorii uitate sau ignorate, a integrat limbajului științific concepte și categorii rezultate ale cercetării sociologice românești originale.

Își dorea, ca împreună cu profesorii catedrei de sociologie a Facultății de Filosofie din București, să compună soluția de continuitate a școlii românești de sociologie.

Irina Cristea

FIȘA BIBLIOGRAFICĂ — ION UNGUREANU

A. Manuale și lucrări didactice

1. *Sociologia industrială*, București, Tipografia Institutului de Construcții, 1981, 200 p., în colab. cu N.S. Dumitru și I. Bădescu;
2. *Sociologie generală. Îndrumar teoretic și practic*, București, Tipografia Universității București, 1985, capitolele 1, 2.5, 2.6, 4.5 și 6.